

Verda Erman

Üstün Yetenekli Çocuklar Yasası ile gittiği Paris'te efsaneleşmiş isimlerle çalışan ve kariyeri boyunca 50'ye yakın ülkede konserler vermiş olan Devlet Sanatçımız, piyanist Verda Erman, 11 Mart'ta Süreyya Operasında Atilla Aldemir ile gerçekleştireceği resitali öncesi yaptığımız söyleşide müzikle dolu geçen yaşamından güzel ve ilginç anılarını bizimle paylaştı.

Güray Başol

guray.basol@andante.com.tr

Piyanoya nasıl başladınız? Ailenizde müzisyen var mıydı?

Müzisyen bir aile içerisinde dünyaya geldiğimi söyleyebilirim. Annem keman, teyzem ise piyano çalar ve birçok opera aryasını ezberden söylerdi. Babam müzik âşığı bir insandı. Ablam Leyla Altuna ise

konservatuarda şan çalışmalarına devam etmekteydi. Daha sonra Viyana'da da müzik eğitimini sürdürmüş, konserler vermiş ve sonra uzun yıllar boyunca İstanbul Devlet Operası sanatçısı olarak görev yapmıştır. Ablamla opera ve rollerin içeriğini bilmeden, anlayamadan geniş

bir opera ve lied repertuarı çalıştığımı hatırlıyorum. Evde devamlı müzik yapılır ve dinlenirdi. 2-3 yaşında iken Arthur Rubinstein, Alfred Cortot gibi piyanistlerin plaklarını dikkatle dinlermişim. Müzikle bu kadar dolu bir aile içerisinde benim müzik yeteneğim keşfedilmedi. Aksine,

Konservatuvardaki ilk bale sınıfı, 1948, sağ başta

diğer aile fertleri gibi müziği günlük yaşamın bir parçası gibi yapmak istedim ve kendi isteğimle 3 yaşında iken teyzem ile piyanoya başladım. Kısa süre sonra özel bir yeteneğim olduğu belirginleşti ve çalışmalarım hızla ilerledi.

Konservatuvara giriş

İstanbul Belediye Konservatuarı'nda Rana Erksan ile piyano ve Lydia Krasa Arzumanova ile bale çalışmaya başladım. Derslere düzenli olarak katılırdım; piyanonun temel kurallarını Râna Hanım'dan öğrendim, Madame Arzumanova ile de sekiz yıl boyunca bale çalıştım. Bu çalışmaların müziği kavrayışında büyük etkisi olduğu muhakkaktır.

Eniştem Sadun Altuna ve ikiz kardeşi Feridun Altuna da müziğe çok düşkün kişilerdi. Çocukluğumda beni çok etkileyen dönemlerden biri ise Feridun Altuna'dan aldığım «Wagner eğitimi» oldu. Kendisi büyük bir Wagner hayranıydı ve Bayreuth'ta Wieland Wagner ile çalışmış, asistanlarından biri olmayı başarmıştı. Arnavutköy'deki köşkünün büyük bir odası Wagner'e ayrılmıştı. Resimler, kitaplar, dekor ve kostüm maketleri, Wagner büstleri ve plaklarla dolu bu odada sürekli Wagner dinlerdi. Onlara gittiğimizde bütün gün boyunca bana operaları dinletir, hikâyelerini anlatır, resimler gösterir, beni bir hayal dünyasına götürürdü. Bu sayede ben de bir Wagner hayranı oldum.

Ferdi Ştatzer ile 1955

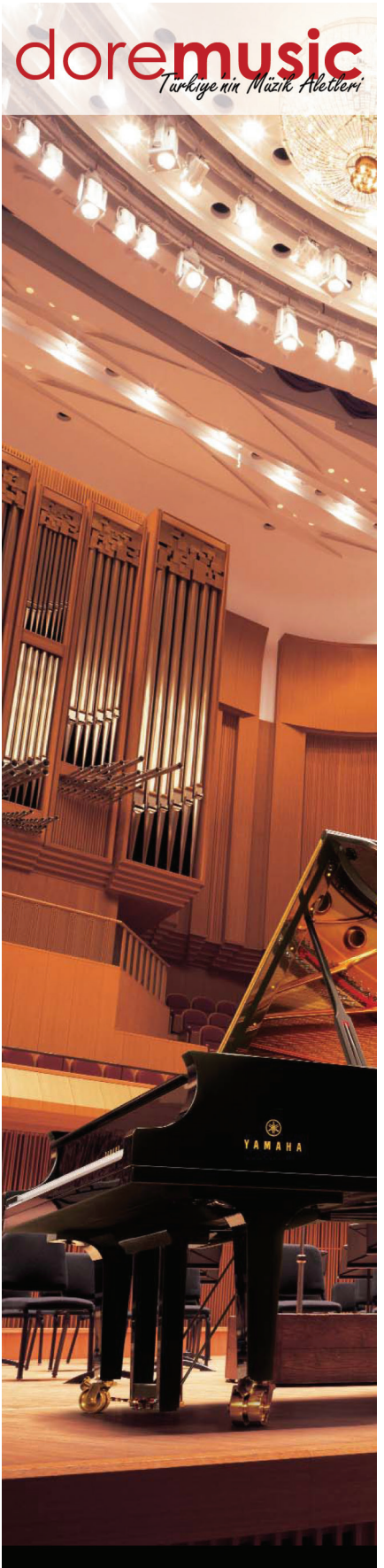
Daha sonra konservatuvarda Prof. Ferdi Ştatzer ile çalışmaya başladım. Kendisi bana sadece müziği, piyanoyu öğretmedi; son derece kültürlü, hayatı ve insanları değişik yönleriyle çok iyi tanıyan bir kişiydi. Müzik dışında bana pek çok şey öğretti: Sahnede kendini kontrol etmenin, çok çalışarak sürekli gelişmenin ve tevazunun iyi bir icracı olmak için başlıca şartlar olduğunu söyler, «Öğrenmenin sonu yoktur» derdi. Ferdi Bey'in hayat felsefesini yıllar geçtikçe daha da iyi anladım.

10-11 yaşında müzik benim için doğal bir aktiviteye dönüşmüştü. Zaten ilk notaları, sonra okuma-yazmayı öğrenmişim. İlkokula başladığım zaman, konservatuvarda ikinci yılımı tamamlamıştım. Annem her hafta okuldan izin alır, beni Saray Sineması'ndaki konserlere ve genel provalara götürürdü. Cemal Reşit Rey yönetimindeki İstanbul Şehir Orkestrası ünlü sanatçılara eşlik ederdi. İstanbul'da birkaç gün kalan bu solistlerin çoğu ile tanışma imkânımız olurdu. Samson François, Monique de la Bruchollerie, Lazare Lévy gibi bazı solistler beni dinlemiş ve muhakkak eğitimime devam etmemi tavsiye etmişlerdi.

İlk konserinizi hatırlıyor musunuz?

5-6 yaşlarımdan itibaren katılmış olduğum öğrenci konserleri dışında, ilk solo konserimi 9 yaşında İstanbul'da Saray Sineması'nda verdim. İlk yarıda resital, ikinci yarıda ise Ferdi Ştatzer'in

Ferdi Ştatzer bana müzik dışında pek çok şey öğretti: Sahnede kendini kontrol etmenin, çok çalışarak sürekli gelişmenin ve tevazunun iyi bir icracı olmak için başlıca şartlar olduğunu söyler, «Öğrenmenin sonu yoktur» derdi.

do-re.com.tr
destek@do-re.com.tr
0 212 236 57 13
facebook.com/doremusicofficial
twitter.com/doremusic

Lucette Descaves'in sınıfında ilk öğrenci konseri, 1958, Paris, arka planda Marguerite Long, Lucette Descaves, sağda besteci Tony Aubin

yönetimindeki Filarmoni Oda Orkestrası eşliğinde Dittersdorf'un Piyano Konçertosunu icra etmiştim.

Lucette Descaves ve Paris'teki ilk yılları

Paris'teki ilk yıllarınızda kimlerle çalıştınız?

Paris'teki ilk öğretmenim Lucette Descaves'a beni Ulvi Cemal Erkin götürmüştü. O gün son derece heyecanlıydım. «Ya beni beğenmezse?» diyordum. Ulvi Bey ise «Seni beğenmezse kıyameti koparırım, zaten Paris'te başka hocalar da var» diyerek kapıyı çalmıştı. Madame Descaves çok güler yüzlüydü, kendisine hemen sempati duydum. Evine girerken ilk fark ettiğim şey duvarlardaki Picasso, Utrillo, Vlaminck gibi ressamların ilginç tablolarıydı. Bu ressamların bazıları da Madame Descaves'in genç kızken portresini çizmişlerdi. Babası, gençliğinde o zaman pek tanınmayan bu ressamların tablolarını onlara yardım amacıyla satın almış ve sonradan arkadaş olmuşlardı. Madame Descaves ile görüşmemiz çok güzel geçmişti. Kendisi ve asistanı aynı zamanda Alfred Cortot'un bir öğrencisi olan Louise Clavius-Marius ile çalışmak üzere bir program yapmıştı.

1957-1958 ders yılında solfej sınıfından birincilikle mezun olduktan sonra, 1958 eylülünde Paris Devlet Konservatuvarı'nın piyano sınavını kazandım. Sınav çok başarılı geçti ve yüksek bir puanla kabul edildim. 1959 haziran ayında ise 14 yaşındayken, bu köklü kurumun yüksek piyano bölümünden o yaşta mezun olan bir kaç piyanistinden biri oldum. Sonrasında konservatuvarda üç sene boyunca oda müziği, armoni, müzik tarihi ve deşifaj derslerine devam ettim ve diplomalar aldım. Piyanoya ise özel olarak Madame Descaves ve hocası Marguerite Long ile devam ettim. Daha sonra Marguerite Long Piyano Akademisinde kendisiyle çalıştım ve iki yıl sonra bu kurumdan da birincilikle mezun oldum. Madame Descaves çağdaş müziğe çok düşküncü, bestecilerle de iyi arkadaştı. Francis Poulenc,

Henri Dutilleux, André Jolivet gibi birçok bestecinin eserlerinin ilk seslendirilişini gerçekleştirmişti.

Marguerite Long ve Lazare Lévy

Marguerite Long ise Ravel, Debussy ve Fauré'nin öğrencisi olduğundan, birçok eserlerini ilk olarak kendisi seslendirmişti. Onun dünyası «empresyonist» dediğimiz devirdi. Devamlı olarak bu büyük bestecileri anlatır, onlarla olan hâtıralarıyla yaşardı. Marguerite Long piyano derslerinden ziyade «stil» ve «atmosfer» dersi verirdi. Her şey renk, zarafet ve incelik arayışı içerisinde geçerdi.

Daha sonra ünlü pedagog Lazare Lévy ile çalıştım. Kendisi Madam Long'un aksine kendinden hiç bahsetmezdi ve müziğe yaklaşımı onunkinden çok farklıydı. Lévy için her şey izafiydi, «Müzik en başta mutluluk kaynağı ve umut ışığı olmalıdır» derdi.

Aralarında Londra'da Peter Feuchtwanger, Cenevre'de Dinu Li-patti'nin asistanı Prof. Louis Hiltbrandt ve Paris ile Buenos Aires'de Bruno Leonardo

İcracı seslendirecek olduğu eseri, kendinde gereken kuvveti bularak tekrar canlandırmak ve o anda yaratmak durumunda. Bu da her sanatçının değişik olan kendi iç dünyasına, hassasiyetine, zevkine, hislerine, birikimlerine ve karakterine bağlı olan bir şey. Bütün bunlar büyük bir zihinsel kontrol ve araştırma içerisinde gerçekleşmelidir.

Gelber gibi başka ünlü piyanist ve hocalarla da çalışma şansım oldu.

İlk uluslararası ödülünü Long-Thibaud Yarışması'nda aldı

Long-Thibaud Yarışmasına katılmaya nasıl karar verdiniz?

Madame Long kendi kurmuş olduğu bu yarışmaya katılmam için çok ısrar etmişti. Böylelikle ilk uluslararası yarışma ödülümü 18 yaşına basmadan kazanmış oldum. Théâtre des Champs Élysées'de gerçekleşen bir gala gecesinde Kültür Bakanı André Malraux, onur konuğu Maria Callas ve Emil Gilels gibi büyük simalarının huzurlarında Paris Şehri Ödülü'nü almak en güzel anılarım arasındadır.

Bu yarışmada aldığınız derece ile kariyerinizin başladığını söyleyebilir miyiz?

Bu ödülün ardından Théâtre des Champs Élysées, Palais de Chaillot ve Salle Gaveau gibi salonlarda ve Fransa'nın değişik şehirlerinde konserler

verme imkânım oldu. Daha evvel Napoli, Alfredo Casella yarışmasında da bir ödül almıştım. Türkiye’de ise Ankara, İstanbul ve İzmir’de resitaller verdim. İlk orkestra konserim, daha sonra yıllar boyunca solist üyesi olduğum C.S.O. ile gerçekleşti. Solist olmamda ise Sayın Mükerrrem Berk’in katkıları çok büyük oldu. Rahmaninov’un 2. Pişano Konçertosunu seslendirdim. Bu konçerto benim çok uğurlu saydığım bir eserdir, ilk çaldığım konçertodur, nitekim Paris’te de ilk olarak konservatuar orkestrasıyla bu eseri icra etmiştim. 1974 yılında Güney Amerika’da bir turne sırasında Santiago ve Valparaíso’da yine bu eser programdaydı. Şili asıllı eşim René Zapata ile bu konserler sırasında tanıştım, meğer onun da en sevdiği eserlerden biriymiş.

60’lı yıllarda konser faaliyetlerim hızla gelişti, bir yandan da uluslararası yarışmalara katılıyordum, Long-Thibaud Yarışması’ndan sonra Montreal’da ikinci-lik ödülünü kazandım. Bu arada emprezaryom Ömer Umar’ın ilgi ve organizasyonları çok yardımcı oldu. Kendisine çok şeyler borçluyum. Ayrıca, Kültür Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı da sanat hayatıma büyük destek oldu.

Marguerite Long’un dünyası «empresyonist» dediğimiz devirdi. Devamlı olarak bu büyük bestecileri anlatır, onlarla olan hâtıralarıyla yaşardı. Pişano derslerinden ziyade «stil» ve «atmosfer» dersi verirdi. Her şey renk, zarafet ve incelik arayışı içerisinde geçirdi.

Rengim Gökmen yönetiminde CSO ile konser

Bir eseri çalışırken...

Yeni bir eser çalışırken hangi yöntemleri uygularsınız?

En başta eserin mimarisini ve yapısını piyanosuz, okuyarak anlamaya çalışırım. Sonra piyanoda yavaş yavaş okumaya başlarım. Bana en zor gözükken kısımları değişik teknik yöntemlerim ile ayrı ayrı çalışırım; fakat müziği düşünmek ve eseri müzikal açıdan ön planda tutmak çok önemli. En büyük zorluk ise bestecinin yazı şekline ve stiline sadık kalarak icra edebilmek.

Genelde eserleri bütünüyle pek çalmam, değişik kısımlar hazır olunca birleştiririm. Ancak, bu bir montaj değil. Gerçek çalışma bundan sonra başlıyor diyebilirim: Zira bir icracının besteciye olan saygı ve hayranlığı ne derece büyük olursa olsun, kendine düşen pay da tabii ki çok önemli ve anlatılması hemen hemen imkansız bir olay. İcraçı seslen-

direcek olduğu eseri, kendinde gereken kuvveti bularak tekrar canlandırmak ve o anda yaratmak durumunda. Bu da her sanatçının değişik olan kendi iç dünyasına, hassasiyetine, zevkine, hislerine, birikimlerine ve karakterine bağlı olan bir şey. Bütün bunlar büyük bir zihinsel kontrol ve araştırma içerisinde gerçekleşmelidir. Kısaca, icracılık dediğimiz olay sadece yazılı olanı çok iyi tercüme etmekle bitmeli, her besteciye göre değişebilmelidir.

Hangi piyanistleri dinlemeyi tercih ediyorsunuz?

Kariyeri boyunca bestecilere olan saygısı, abartısız icrasının derinliği, sahnedeki mütevazı ve asil tavrı ile Maurizio Pollini, icraları ile referans aldığım piyanistler arasında yer alır. Son zamanlarda Radu Lupu, Nikolay Luganski, Arkadi Volodos, Daniel Barenboim gibi günümüz piyanistlerinin çok güzel konserlerini dinledim. Referans açısından eski kuşağın büyük

Unutamadığı konserler

Aklınızda önemli bir hatıra bırakan konserleriniz oldu mu?

Paris, Théâtre des Champs-Élysées’de orkestra eşliğinde Saint-Saëns’in 2. Pişano konçertosunu seslendirdiğim ilk konserimi ve New York’ta, Lincoln Center’de verdiğim ilk resitalimdeki heyecanımı unutamıyorum. Bu resital Levintritt yarışmasından bir hafta sonraydı ve salon tamamen doluydu. Beni çok etkileyen başka konserler arasında, Bonn’da Beethoven’in doğduğu evin bitişiğinde bulunan konser salonundaki resitalimdi. Bestecinin eserlerini çalarken, büyük pencerelerden gözükten ışıklandırılmış kocaman heykelini ara sıra gördüğümde tarif edilmez anlar yaşadım. Aynı duyguyu Beethovenhalle’de orkestra eşliğinde 3. Konçertosunu çalarken hissetmişim.

15 yaşındayken Ankara Devlet Konser

Salonunda ilk resitalimi veriyordum. Sayın İsmet İnönü ve Mevhibe Hanımefendi konseri şereflendirmişler ve her zamanki koltuklarında yer almışlardı. Konser çok güzel geçiyordu, ancak programda sıra Chopin’in Op. 35, Si bemol minör sonatına gelince, üçüncü bölümden sonra İsmet Paşa dinleme cihazının iyi ayarlanmadığını fark etmeden eşine dönerek «*bu yaştaki bir çocuğa ‘ölüm sonatı’nı çalmayı kim tavsiye etti acaba? Olacak şey değil!*» demişti. Konser salonunun sessizliğinde İsmet Paşa’nın söylediklerini haliyle ben dahil bütün salon duydu. Bir an ne yapacağımı şaşırdıktan sonra hiçbir şey olmamış gibi son bölümü çalıp eseri sona erdirmiştim.

Başka bir ilginç bir anım da 17 yaşlarındayken dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Cevdet Sunay’ın İran’a yaptıkları

resmî ziyaret çerçevesinde verdiğim bir resitaldi. İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi ve İmparatoriçe Farah Diba’nın huzurlarında mum ışıklarıyla aydınlatılmış muhteşem salonda verdiğim resitali hiç unutamam. Konser sonrası Şah ve İmparatoriçe büyük bir sadelikle beni tebrik etmişler, çalışmalarım ve hayatımla ilgili sualler sormuşlardı.

Yeni Delhi’de verdiğim bir resitalin provası sırasında tesadüfen beni bir süre dinleyen ve tebrik eden büyük sitar ustası Ravi Shankar daha sonra kim olduğumu ve nereden geldiğimi sormuştu. Daha sonra beni muhteşem gül bahçeleri ile çevrili evinde verdiği özel bir konsere davet etti. Yerde oturarak dinlenen ve en az dört saat süren, aralarda devamlı ikramlar yapılan bu çok ilginç ve güzel konseri tebessümle hatırlıyorum.

piyanistlerinin canlı konser kayıtlarını dinlemek de çok önemlidir; Solomon, Hofmann, Rahmaninov, Cortot, Lipatti ve Backhaus gibi. Horowitz'ın otuz yıl önce ABD'de dinlediğim olağanüstü bir resitali ise hâlâ kulaklarımda.

Aslında senfonik müzik ve opera dinlemeyi tercih ediyorum. Özellikle opera ve lied dinlemek bence çok önemli. Jonas Kaufmann, Nina Stemme, Waltraud Meier, Klaus Florian Voigt ve daha pek çok büyük opera sanatçısını dinleyerek çok şeyler öğrendiğimi düşünüyorum. Ayrıca, eşim ve kızlarımız Yasemin ile Sesil'le beraber opera ve bale seyretnmeyi, dinlemeyi, sonra da gördüğümüz temsiller hakkında konuşup eleştiri yapmayı çok seviyoruz.

Ulvi Cemal Erkin'in kariyerindeki rolü

Ulvi Cemal Erkin'in müziğiyle tanışmanız ve sonrasında tüm piyano eserlerinin kayda alınması sürecini bizimle paylaşır mısınız?

Konçertant Senfoni'yi Ulvi Bey'le uzun zaman çalışmıştık; ilk seslendirilişini de Gotthold E. Lessing yönetimindeki CSO eşliğinde, Ankara'da gerçekleştirmiştim. Kaydı ise Macaristan'da Hikmet Şimşek yönetimindeki Budapeşte Filarmoni Orkestrası eşliğinde yapıldı. Solo piyano eserleri ile birlikte Hungaroton firması tarafından yayımlandılar.

Üstün Yetenekli Çocuklar Yasası'ndan faydalanarak müzik eğitimime devam edebilmemde o zamanki Güzel Sanatlar Genel Müdürü Sayın Cevat Memduh Altar ile birlikte Sayın Ulvi Cemal Erkin'in rolü çok büyüktür. Ulvi Bey ile birlikte Sayın Eşi Ferhunde Hanım benim için daima örnek ve ilham kaynağı olmuşlardır. Müzik dünyamızın bu çok büyük iki simasına olan sevgi ve hayranlığımı burada bir kez daha tekrarlamak isterim.

Hangi ülkelerde konserler verdiniz?

Avrupa, Asya, Güney ve Kuzey Amerika ve Afrika'da elliye yakın ülkede resitaler ve orkestra eşlikli konserler verdim. ABD'de ise New York (Lincoln Center),

Bir solistin en başta kendi kişiliğini muhafaza etmesi, kendi imzasını atabilmesi şart. Bunun yanı sıra dinleyiciyle iyi bir iletişim kurabilmesi ve mesleğindeki «dürüstlük» çok önemli unsurlar.

Washington D.C.(Kennedy Center, Phillips Gallery) Boston (Isabella Stewart Museum), Cleveland (Severance Hall), New Orleans, Minneapolis, Phoenix, Charleston, Dallas, Seattle ve birçok başka şehirde yüzden fazla konserim gerçekleşti.

Verda Erman'dan gençlere öneriler

Sizce bir icracının rolü sahnede nasıl olmalıdır? Solist olma yolunda ilerleyen gençlere önerileriniz nelerdir?

Bir solistin en başta kendi kişiliğini muhafaza etmesi, kendi imzasını atabilmesi şart. Bunun yanı sıra dinleyiciyle iyi bir iletişim kurabilmesi ve mesleğindeki «dürüstlük» çok önemli unsurlar. Ayrıca kendilerine ve çalış tarzlarına uyan programlar seçmeleri, sabırlı ve alçakgönüllü olmaları, bu güzel meslekte bazen kaçınılmaz olan stresli durumlara kendilerini alıştırabilmeleri de önemlidir. Hocam Lazare Lévy «*kendin ol ve yaptığın iş seni mutlu etsin*» derdi.

Süreyya Operası'nda Atilla Aldemir ile gerçekleştireceğiniz keman-piyano resitali hakkında neler söylemek istersiniz?

Bu konseri vermekten büyük mutluluk duyacağım. Atilla Aldemir çok değerli bir sanatçımız, ilk defa birlikte çalışacağız. Süreyya Operası'nın güzel ortamında, gerçek müzikseverler olan dinleyicileri ile iyi bir iletişim kurabileceğimizi ümit ediyorum. **A**

Danny Kaye ve Dizzy Gillespie'nin Ankara ziyareti

Müziğe yönelmenizde Danny Kaye'in etkisi oldu mu?

Müziğe yönelmemde Danny Kaye'in doğrudan bir etkisi olmadı. Onunla karşılaştığım dönemde konservatuar öğrencisiydim ve müziği ön planda tutmaya zaten karar vermiştim. Bununla birlikte klasik müziği çok seven ve iyi tanıyan Danny Kaye'in müziği meslek edinmemi ve bu yönde yılmadan çalışmamı ısrarla tavsiye etmesi bana cesaret vermişti. Paris'e gitmeden evvel, Danny Kaye ile Ankara'da karşılaşmıştım. Danny Kaye UNICEF'in Opera'da yapılacak olan bir galası için özel olarak Türkiye'ye gelmişti.

Bir başka konuk da ünlü caz ustası Dizzy Gillespie idi. Seveda ve Cenap And'ın evlerinde verdikleri bir davette benden bir kaç parça çalmamı istemişlerdi, hattâ Gillespie'nin piyanisti benimle piyanoda doğaçlamalar yapmış, sonunda isimle hitap edip bana «*Verda, you are a genius!*» demişti. Doğru olmasa da hoş giden bir şey, o yaşta bile... Ayrıca ilk defa bir caz piyanistini bu kadar yakından dinliyordum ve parmaklarının çevikliğine inanamıyordum. Güler yüzlü, samimî ve rahat hareketleri olan bu tip sanatçılar ile ilk defa karşılaşıyordum.

Danny Kaye bana UNICEF'in bir kaç gün sonra gerçekleşecek galasına kısa bir resitalle katılmamı önerdi. Gala Gecesi Opera salonu son derece resmiydi ve önemli davetlilerle doluydu. Bach ve Chopin'den bir kaç eser çaldıktan sonra Danny Kaye sahneye çıkıp beni tebrik etti ve orkestra eşliğinde dansa davet etti. Bunu hiç beklemiyordum ve o dansları hiç bilmiyordum, nitekim sahneden kaçtım. Hemen gelip beni sahne arkasında ikna ederek tekrar geri getirmişti. En sonunda ise, uzun süren bir selam gösterisi ile numaramız «*Hollywoodvâri*» bir şekilde sona ermişti. Salonda ise alkışlar bitmek bilmiyordu.

Soldan sağa, Cevat Memduh Altar, Danny Kaye, Verda Erman, sağ ayakta Dizzy Gillespie